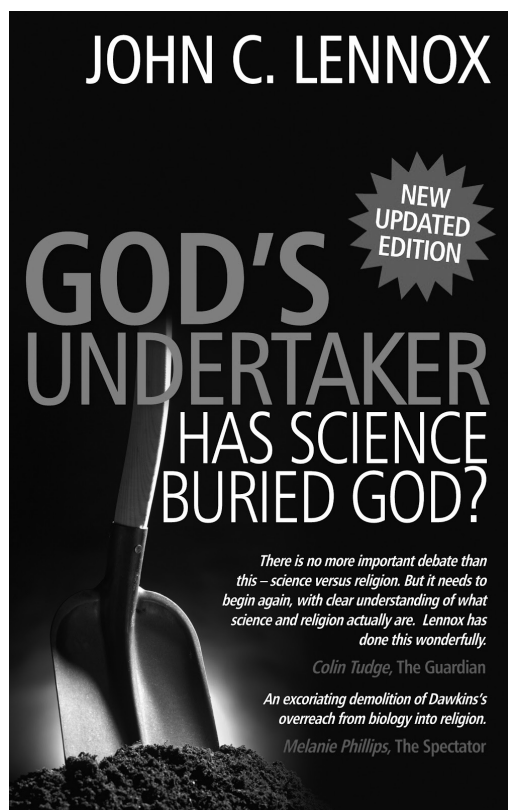

JE LI ZNANOST POKOPALA BOGA?

Valentino Findrik

■ ■ ■ ■

Recenzija: John Lennox, *Je li znanost pokopala Boga? Kritička analiza suvremenih obrazaca mišljenja o odnosu vjere i znanosti*, Euroliber, Split, 2013.

John Lennox profesor je matematike i filozofije znanosti na *Green Templeton Collegeu* Sveučilišta u Oxfordu. Studirao je na *Emmanuel Collegeu* Sveučilišta u Cambridgeu, gdje je stekao magisterij te kasnije doktorat. Doktorat mu je dodijelio također i Velško sveučilište u Cardiffu (DSc) te Sveučilište u Oxfordu (DPhil), a Lennox je stekao i titulu magistra bioetike na Sveučilištu u Surreyju. Napisao je brojne knjige o odnosu znanosti, filozofije i religije, među kojima su: *God's Undertaker: Has Science Buried God?* (2009.), *God and Stephen Hawking* (2011.), *Gunning for God* (2011.), te *Seven Days that Divide the World* (2011.). Knjiga *Je li znanost pokopala Boga?* hrvatskoj je javnosti predstavljena u okviru istoimenog predavanja koje je prof.dr.sc. John Lennox održao u Zagrebu, 30. listopada ove godine. Ona je predstavlja plod Lennoxova dugogodišnjeg istraživačkog rada na području odnosa znanosti i vjere, ali i debata koje je na tu temu autor vodio s predstavnicima Novog ateizma: Richardom Dawkinsom, Christopherom Hitchensom te Peterom Singerom.

Pitanje odnosa, ili kako se to s jedne strane često naziva, sukoba između znanosti i vjere pripada nizu pitanja koja se bitno i konkretno tiču svakog čovjeka bez iznimke, te koja ga, bio on toga svjestan ili ne, uvelike definiraju. Zašto postoji nešto umjesto da nema ničega? Što je čovjek? Što je istina? I u konačnici, *što je smisao svega toga?* Upravo spomenutim pitanjima započinje i ova knjiga. Kroz prizmu dvaju suprotstavljenih svjetonazora – teizma i ateizma – i njihova položaju u odnosu na znanost, autor detaljno analizira pojedine znanstvene teorije i dostignuća te na taj na-

čin pokazuje kako je, osim na području matematike, neupitno kompetentan govoriti i s aspekta biologije, genetike, teorije informacije, spoznajne teorije, teorijske i eksperimentalne fizike, da navedemo samo neke.

Knjiga je podijeljena na dvanaest poglavlja. Lennox je jasan i odlučan u svojoj temeljnoj namjeri. Cilj mu je pokazati kako je dihotomija znanosti i vjere u svojem korijenu promašaj, a u tome, s gledišta različitih područja znanosti, itekako uspijeva. Osim što neumorno i sustavno ukazuje na logička proturječja uobičajenih argumenata nekih od znanstvenika ateističkog svjetonazora na račun inkompatibilnosti vjere sa znanošću, glavnu pozornost skreće na činjenicu da problem nije u odnosu znanosti i vjere, nego u odnosu dvaju suprotstavljenih svjetonazora – teističkog i ateističkog. Upravo iz tog razloga, autor započinje s iznošenjem temeljnih načela naturalizma, odnosno shvaćanja kako je priroda, samodostatna i samorazumljiva, sve što postoji i onkraj čega ne postoji ništa. Samo po sebi razumljivo je da znanstvenici naturalističkog svjetonazora u teizmu vide prepreku za razvoj znanosti. Budući da se ateizam tako reći nalazi u osnovi naturalizma, autor ne inzistira na izričitoj distinkciji među tim pojmovima

Riječima Petera Atkinsa, profesora kemije na Sveučilištu u Oxfordu, “jedi- ni temelji pretpostavke da redukcionizam neće uspjeti nalaze se u pesimizmu među znanstvenicima i u umovima religioznih”. Neutemeljenost ove tvrdnje Lennox će pokazati pozivanjem na impozantan niz znanstvenika, od početka razvoja novovjekovne znanosti (Galileo, Kepler, Newton) do danas (Francis S. Collins, John Polking-

horne, Alister E. McGrath i drugi), koji su uz svoj znanstvenoistraživački rad također vjerovali, odnosno vjeruju, u inteligentnog i osobnog Boga Stvoritelja. Lennoxovim riječima, “za mnoge od njih vjera je glavna motivacija znanstvenog istraživanja”.

U poglavlju naslova *Doseg i ograničenja znanosti*, Lennox polazi od problema definicije znanosti, koji uvijek ostaje bez općeprihvaćenog rješenja. Iz tog problema proizlaze problemi znanstvene metode te autoriteta pojedinih znanosti. Ovdje on skreće pozornost na činjenicu da je potrebno razgraničiti konkretne rezultate znanstvenih istraživanja te osobnih uvjerenja znanstvenika, kakva god ona bila. To je zapravo jedan od suštinskih naglasaka ove knjige – činjenica da tvrdnje znanstvenika nisu nužno tvrdnje znanosti, za što autor navodi značajan broj primjera. Zaključuje kako tvrdnja da znanost može dati odgovor na sve, te da je znanost kao takva jedini put do istine, nije tvrdnja izvedena iz znanosti, nego *metaznanstvena* tvrdnja.

U trećem poglavlju autor odgovara na argument *Boga praznina*, koji smjera pokazati kako je uvođenje Boga u znanost dokaz intelektualne lijenosti i nastojanje prikrivanja neznanja. I ovaj put Lennox ukazuje na promašaj argumentacije predstavnika teizmu suprotstavljenog svjetonazora, jer negiranjem *Boga praznina* oni zapravo negiraju Boga “u kakvog ionako ne vjeruje nijedan ozbiljan mislilac”. Uz brojne primjere i analogije te govorom o redukcionizmu u znanosti i u naturalističkom svjetonazoru, poglavlje završava osvrtnom na takozvanu *Darwinovu sumnju*, argument kojim Lennox ponovno ukazuje na čestu neutemeljenost redukcionističkih

i naturalističkih stavova prema vjeri, zastupljenih u gotovo svim područjima znanosti.

Prva tri poglavlja knjige po svojem sastavu i jeziku svojevrsan su uvod u problematiku odnosa znanosti i dvaju oprečnih svjetonazora. U poglavljima koja slijede, autor iznosi podrobnu egzemplifikaciju prethodno naznačenih stavova koje zastupa kao znanstvenik ali i kao vjernik. U svakom od tih poglavlja rabi jezik pojedine znanosti, stoga čitatelj isprva može ostati zatečen količinom informacija i složenošću njihova iznošenja. Ipak, autor uspijeva na kraju svakog poglavlja donijeti pregnantan zaključak svega izrečenog te uvod u problematiku poglavlja koje slijedi.

Četvrto poglavlje govori o porijeklu, naravi i spoznatljivosti svemira. Ovdje autor detaljno i na temelju rezultata znanstvenih istraživanja i mjerenja nastoji dokazati promašenost teorije o *slučajnom* nastanku materije te njenom slijepom, nevođenom i nesvrhovitom procesu razvoja. No ključnu ulogu ima dio poglavlja koji govori o naravi i ulozi vjere u znanosti. Riječima matematičara Johna Polkinghornea, “znanost ne objašnjava matematičku spoznatljivost fizičkog svijeta jer je temeljna vjera znanosti da je to tako”. Uloga vjere i povjerenja posebno se konkretno očituje kad su u pitanju hipoteze koje stoje na polazištu određenog znanstvenoistraživačkog rada. Dakle, govori se o vjeri kao stvarnosti koja se tiče i znanosti i religije.

U poglavljima *Dizajnirana biosfera*, *Narav i doseg evolucije*, *Podrijetlo života* te *Genetski kôd i njegovo podrijetlo*, Lennox s biologijskog stajališta promišlja narav i implikacije evolucionizma te s njime povezanog naturalizma. Ova poglavlja se za filozofiju, znanost i religiju mogu svesti na jedan problem, a taj je, prema Lennoxu,

tvrdnja da su Bog i biološka evolucija uzajamno isključive alternative. Takva bi tvrdnja imala smisla kada bi Bog i evolucija pripadali istoj kategoriji objašnjenja, što nije slučaj. Ipak, ta je tvrdnja u pozadini zagovornika evolucionizma naturalističkog svjetonazora. Ovdje se, smatra Lennox, čini kategorijska pogreška jer je “evolucija biološki mehanizam, a oni koji vjeruju u Boga, smatraju ga osobnim Izvršiteljem koji, između ostalog, dizajnira i stvara mehanizme”. Ono što iz poglavlja u poglavlje ne prestaje plijeniti pozornost jest stanovita lakoća kojom Lennox dolazi do potvrde i izricanja protuslovnosti argumenata kojima se suprotstavlja.

Poglavlja *O informaciji*, *Majmuni za pisaćim strojem* i *Podrijetlo informacije* govore o definiciji informacije, o različitim teorijama informacije te o ulozi informacije u genetici i evoluciji. Lennox donosi nekoliko zanimljivih izračuna o teorijama slučajnog nastanka materije te slijepog procesa evolucije kroz prirodni odabir. Konkretno govoreći, vjerojatnost ispravnosti takvih tvrdnji, dakle, slučajnog nastanka materije te posljedično tome slučajnog nastanka života iz mrtve materije, iznosi “jedan naprama broju s 40000 nula nakon njega”. Vrlo jasno i odlučno, autor zaključuje sljedeće: “Postojanje kompleksne specifične informacije predstavlja značajan izazov razmišljanju da nevođeni prirodni procesi mogu objasniti postanak života i čini znanstveno vjerojatnom sugestiju da je za nj odgovoran vanjski inteligentni izvor”. Autor ne ostaje isključivo u matematičko-znanstvenom jeziku, nego se bez ustručavanja i dosljedno u više navrata poziva na Sveto pismo, u ovom slučaju na početak evanđelja po Ivanu, na Riječ (Logos) koja *bijaše u početku*, nadovezujući se tako na jedno

od ključnih pitanja: kojoj tvrdnji smjera znanost – *um prije materije ili materija prije uma*. Iz odgovora na ovo pitanje autor vraća pozornost na činjenicu da se ne radi o običnom znanstvenom problemu nego o sukobu suprotstavljenih svjetonazora.

U posljednjem poglavlju, *Protivno prirodi? Ostavština Davida Humea*, autor se kratko osvrće na Davida Humea i na njegove argumente o nespoznatljivosti onoga što nije podložno znanstvenoj provjeri i iskustvu. Osim što nastoji konkretno odgovoriti na Humeove argumente, Lennox na sadržajno kompleksan no izražajno jasan način govori o naravi čuda te o odnosu čuda i prirodnih zakona.

Ono što autor smatra bitnim zaključkom jest činjenica da će “znanost koja se temelji na ateističkim pretpostavkama u velikoj većini slučajeva dovesti do jednakih rezultata kao i znanost temeljena na teističkim pretpostavkama”. On se, dakle odlučuje za put između dviju krajnosti: gledanja na znanost i vjeru kao sukobljene strane, s jedne strane, te poimanje znanosti kao filozofski i teološki neutralne, s druge. S obzirom na sve rečeno, autor jasno i nedvosmisleno zaključuje da znanost ne samo da nije pokopala Boga, nego da rezultati znanosti u velikoj mjeri idu u korist vjere u Boga te da je bavljenje znanostu uopće moguće i opravdano time što on postoji. Ono što iz očite kompatibilnosti vjere i znanosti stoga možemo bez puno truda zaključiti jest činjenica da naturalizam nije nužan preduvjet znanosti nego zasebna filozofska struja koja je razvojem znanosti u modernom dobu našla svoje mjesto kod velikog broja suvremenih znanstvenika. Ovo je nužno imati na umu, jer se ne radi o nauku koji bi proizlazio iz znanstvenih istraživanja, nego o uvjerenju pojedinih znanstvenika (koliko

god se velikim činio njihov broj); stoga Lennox opravdano uspoređuje naturalističko uvjerenje (vjeru) s onim religioznim. Pitanje koje se krije iza pitanja *Je li znanost pokopala Boga?* Jest zapravo pitanje svjetonazora (vjere): *koji se svjetonazor najbolje slaže sa znanostu – teizam ili ateizam?*

Lennox ustraje u namjeri da na temelju konkretnih znanstvenih činjenica pokaže neispravnost argumenata znanstvenika naturalističkog, odnosno ateističkog svjetonazora na račun inkompatibilnosti vjere i znanosti. Svojim znanstvenim pristupom problemu odnosa vjere i znanosti pripada nekolicini suvremenih intelektualaca koji o istom problemu uspijevaju govoriti sa zapanjujućom lakoćom, na uvijek nov i zanimljiv način. Zaključno se može reći kako knjiga predstavlja izuzetno preglednu i sažetu analizu različitih, točnije oprečnih stavova o odnosu vjere i znanosti, što je najavljeno u samom podnaslovu knjige u hrvatskom izdanju. Ona se po svojoj naravi može smatrati i svojevrsnim uvodom za svakoga tko bi se odvažio upustiti u detaljnije istraživanje ovog problema, na što upućuje i bogata bibliografija na kojoj autor gradi svoj rad. O ozbiljnosti knjige dovoljno svjedoči činjenica da su u podjednakoj mjeri izneseni stavovi znanstvenika obaju spomenutih svjetonazora. Iako autor ni u jednom trenutku ne dovodi u pitanje osobni stav prema problemu, ipak njegova vlastita uvjerenja ustupaju središnje mjesto znanstvenim činjenicama kojima, dakako, posljedično bivaju potvrđena.